

Prăbușirea apărării romane de frontieră la Dunărea de Mijloc și de Jos după 378 cu privire specială la provincia Dacia Ripensis

Nicolae GUDEA

1. Goții la Dunărea de Jos de la mijlocul secolului III până la 378

Capitolul acesta se vrea o schiță introductivă la evenimentele militare de la sfârșitul secolului IV, evenimente care au dus la prăbușirea graniței romane pe Dunăre.

Nu avem deci intenția de a realiza o istorie exhaustivă a goșilor în perioada menționată. S-au scris despre ei numeroase lucrări mai generale (*Wolfram 1990; Kazanski 1991; Bierbrauer 1994*), zonale: Rusia, Ucraina (*Magomedov 2001*) sau locale: România (*Ioniță 1972; Harhoiu 1990*).

Cea mai completă lucrare referitoare la goți, care îmbină sursele scrise cu realitatea arheologică este cea a lui B. Magomedov (*Magomedov 2001*). În această lucrare autorul prezintă evoluția cronologică a mișcării goșilor dinspre nord spre sud, cultura lor materială și a fixat relativ bine limitele lor spre teritoriul provinciilor dacice. El a stabilit trei perioade mari de răspândire și dezvoltare a culturii lor materiale: I. perioada 230-270 când goșii coboară spre sud atingând țărmlul de nord al Mării Negre, ajungând în sudul Moldovei și în Câmpia Munteană. Este perioada marilor atacuri asupra Imperiului Roman din Moesia Inferior până în Pont și Bithynia, urmate de reîntoarcerea în teritoriile de „baștină” (*Magomedov 2001, 287, fig. 88*); II. 270-330, perioadă de liniște relativă în care lipsesc aproape total atacurile asupra Imperiului (*Magomedov 2001, 288, fig. 89*); III. 330-378, perioadă de atacuri generale asupra graniței romane, urmată de stabilirea pe teritoriul Imperiului, mai ales în provinciile de la Dunărea de Mijloc și de Jos (*Magomedov 2001, 289, fig. 90*).

În perioada I-a (230-270) raporturile între goți și Imperiu au fost mai mult violente (cf. *Klose 1934, 147 sqq.*). Seria atacurilor asupra Imperiului la Dunărea de Jos (Moesia Superior, Dacia Malvensis, Moesia Inferior), asupra provinciilor din Asia Mică (Bithynia, Galathis, Pont etc.) a fost aproape nesfârșită. Voi prezenta câteva din cele mai importante atacuri pentru a da o imagine cât mai aproape de realitate:

- 235 - atacuri asupra orașelor de pe malul mării: Histria și *Olbia* sunt distruse (*SHA, Maximinus et Balbinus XX, 11-12; XXI, 16, 3; Gerov 1980, 671*);
- 238 - atac comun al carpilor și goșilor (*Vulpe-Barnea 1968, 230-231*);
- 242 - atac al goșilor și carpilor asupra Moesiei Inferior; ajung până în Thracia (*Vulpe-Barnea 1968, 234; Gerov 1980, 378*);
- 248 - goșii, carpilii și tifalii atacă Moesia Inferior ajungând până la Marcianopolis (*Gerov 1980, 381-...*);
- 249-250 - goșii și sarmații atacă Moesia Inferior; Abrittus și Novae (castrul de legiune) sunt distruse (*Gerov 1980, 381-383*);
- 251 - goșii conduși de regele Kniva atacă Moesia Inferior pe tot frontul (*Gerov 1980, 384-385*);
- 253 - atac asupra Moesiei Inferior (*Gerov 1980, 391*);
- 258-260 - goșii atacă Moesia Inferior și pe uscat și pe mare; ajung până la Bizantium (*Vulpe-Barnea 1968, 254*);
- 263 - goșii împreună cu alți barbari atacă Moesia Inferior pe mare și provinciile Pont, Asia, Bithynia și pe uscat; au pătruns până în Macedonia și Grecia: „*multa gravia in solo romano fecerunt*” (*SHA, Gallienus, 13, 6; Eutropius, IX, 8, 2; Gerov 1980, 393*);
- 269 - goșii, herulii, gepizii și bastarnii au atacat Moesia Inferior și provinciile din nordul Asiei Mici pe mare și pe uscat; pe uscat au ajuns în Thracia, Grecia și Moesia Superior până la Naissus; învinși de împăratul Claudius II (Aur. Victor, *Liber de Caesaribus, 33.3; Eutropius IX, 11, 1; Gerov 1980, 393-394*).

La sfârșitul acestei perioade orașele grecești de pe țărmlul de nord al Mării Negre au fost distruse, regatul Bosporan și orașele sale au fost distruse, Moesia Inferior jefuită și distrusă, iar provinciile dacice au fost părăsite

pentru a se întări cu trupe pe linia Dunării. *Eutropius* (IX, 15, 1) spune clar „(*Aurelianus*) *provinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubius fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico et Moesia*”.

După 275 și până pe la mijlocul secolului IV s-a instaurat o perioadă de liniște relativă. Este perioada de mare înflorire a culturii gotice Sântana de Mureș-Cerneahov. Spre sfârșitul perioadei reapar conflictele.

— în 323 profitând de concentrările de trupe pentru conflictul dintre Constantin și Licinius „limesul fusese neglijat”, goții conduși de Rausimond au atacat Imperiul ajungând până în Thracia (*AnVales*, V, 13);

— 331-332 – război dus de împăratul Constantin I cu goții în „ținuturile sarmaților”; încheiat cu pacea din anul 332; goții devin federați (*Eusebius*, *Cronica*, 233; *Eutropius* X, 7, 1); acest statut se va păstra până târziu în secolul IV, când goții se stabilesc pe teritoriul Imperiului. L. Váradi (*Váradi 1961*, 40) vorbește de un corp de armată de 40.000 goți puși la dispoziția romanilor;

— 338 – împăratul Constantin I a împărțit Imperiul între cei trei fii și nepotul Dalmatius; acestuia din urmă i-a revenit Illyricum și malul gotic ! (*AnVales*, VI, 35);

Situația s-a modificat în perioada următoare când datorită presiunii hunilor s-au produs modificări în structurile goților. Statul lui Ermanarich s-a prăbușit în 375. O parte din goți conduși de Athanaric s-a refugiat spre vest, probabil ajungând în Moldova de sud.

— 376 – împăratul Valens semnează pace cu goții primindu-i în Imperiu (*Themistius*, *Discurs* X, 133-140) – este vorba de grupul lui Fritigern; drept urmare, scrie autorul: „malul fluviului este plin de fortărețe, fortărețele de soldați, soldații de arme”; *Eusebius*, *Chronica*, 248; *Iordanes*, *Get.* 131;

O altă parte din goți, condusă de Alatheus și Saphra a încercat să reziste. Ultimele două grupuri au început să preseze granița romană, ambele sfârșind prin a trece Dunărea după 378 și stabilindu-se în Imperiu. În anul 382 s-a semnat un tratat prin care Imperiul cedează goților teritoriul dintre Dunăre și M. Balcani (deci provinciile Dacia Ripensis și Moesia Secunda; le revenea goților și apărarea (cf. *Zosimos* IV, 34, 4: grupul lui Athanaric).

2. Catastrofa militară de la Adrianopol și urmările ei

Presiunea barbară asupra granițelor de la Dunărea de Jos și de Mijloc a început după mijlocul secolului IV e.n. AmMarc (XXVI, 4, 5) exprimă foarte plastic acest lucru: „*hoc tempore velut per universam orbem Romanam bellicum cannentibus bucinis; excitatae gentes saevissimae limites sibi proximos persultabant*”. S-ar putea ca tezaurele din Banat și Oltenia, care se încheie în majoritate în jurul anilor 361-365 să reflecte exact această stare de lucruri¹. Sigur este că împărații au luat o serie de măsuri pentru apărarea și întărirea granițelor². La 376 însă, conform unei înțelegeri, împăratul Valens a permis unor grupuri mari de goți să se așeze în provinciile Moesia II și Dacia Ripensis cu condiția să participe la apărarea Imperiului³. O parte din goți conduși de Fritigern au primit *receptio* printr-un *foedus* care le-a permis să se așeze în Moesia II, Dacia Ripensis și Thracia. Din acest moment, se pare, nesiguranța frontierelor a crescut. Aș aminti aici faptul că o armată trimisă de împăratul Gratianus și condusă de Frigeridus *magister militum per Illyricum*, venind de la *Augusti Treverorum* (Trier) s-a ciocnit lângă *Castra Martie* cu un grup de alani din grupul gotic condus de Alatheus și Saphrax. Armata romană nu a mai înaintat spre est.

a. Situația provinciilor de la Dunărea de Jos

După bătălia de la Adrianopole (378) situația a devenit dezastruoasă în toate provinciile situate de-a lungul Dunării din Pannonia Valeria până la mare⁴. Iată ce reiese din trecerea în revistă a principalelor izvoare literare:

— goții au ocupat Moesia II, Dacia Ripensis și Moesia I (A, I, 26); stăpâneau toată partea de nord a Imperiului, până la Dunăre „*tamquam genitales terras*” (A, I, 9 AurVict); funcționarii minelor din Moesia I nu reveniseră la serviciu în 381 de frica barbarilor (CTh, I, 32, 5);

1 E. Chirilă-N. Gudea-I. Stratan, *Drei Münzhorts des 4 Jh. aus dem Banat*, Timișoara, 1974, p. 84-92; același lucru îl remarcă M. Vasić care menționează existența unui nivel de distrugere în unele fortificații din zona Porților de fier (*Vasić f.a.* 327).

2 Vezi în acest sens CTh, XV, 1, 13 (Valentinianus către Tautomedus dux Daciae Ripensis); Themistius, *Orationes*, X (FHDR, II, p. 65), CTh, XXIX, 6, 2 (Valens).

3 Zosimus, IV, 20; Eunapios, frg. 42 cf. E.A. Thompson, în *Historia*, 1963, p. 107 sq; *Stallknecht 1969*, p. 65, nota 74 cu toate izvoarele.

4 Despre desfășurarea bătăliei: AmMarc, XXXI, 1-17; 13, 1-6; Zosimus, IV, 50; Eunapios, frg. 60. Grupului de goți conduși de Fritigern care s-a „răsculat” contra romanilor și s-au alăturat grupurile lui Alatheus și Saphrax (goți, alani, huni).